کلید موفقیت معلمی از دیدگاه دانشجویان: مطالعه‌ای کیفی

مرتضی خاقانی‌زاده ،حسین محمودی*، امیراحمد جواهر، مرتضی کاملی

چکیده

مقدمه: رفتار و عملکرد اساتید در محیط آموزشی مورد قضاوت گروه‌های مختلفی قرار می‌گیرد. در این میان قضاوت دانشجویان به دلیل ارتباط مستقیم با اساتید از اهمیت بیش‌تری برخوردار است و از تجارب آنان می‌توان در ارتقای کیفیت عملکرد آموزشی اساتید استفاده نمود. هدف از این مطالعه تبیین ویژگی‌های یک استادمطلوب از دیدگاه دانشجویان است.

روش‌ها: این مطالعه یک پژوهش با رویکرد کیفی است. شرکت‌کنندگان ۱۵ نفر از دانشجویان یکی از دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران بودند که به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه انفرادی نیمه ساختار یافته و برای تحلیل آن‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد.

نتایج: تحلیل گفته‌های مشارکت‌کنندگان در توصیف عملکرد اساتیدشان منجر به ظهور دو طبقه اصلی شد که شامل: ۱- رفتار و اخلاق معلم ۲- آموزش جذاب بود. هر کدام از این طبقات، شامل چندین طبقه اصلی و فرعی است که هر یک جنبه‌ای خاص از تجارب دانشجویان از عملکرد اساتیدشان را توصیف می‌کند.

نتیجه‌گیری: بر اساس تجارب مشارکت‌کنندگان، شایستگی‌ها و صلاحیت‌های آموزشی اساتید نه تنها وابسته به دانش و مهارت‌های تخصصی آنها است، بلکه به توانایی و مهارت‌های آنان در تعامل اثربخش با دانشجویان نیز بستگی دارد و در واقع رعایت اخلاقیات در رفتار با دانشجویان و ارائه جذاب مطالب درسی کلید موفقیت معلمی است.

واژه‌های کلیدی: معلم، دانشجو، اخلاق معلمی، ارزشیابی، مطالعه کیفی، تحلیل محتوا

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ آبان ۱۳۹۲؛ ۱۳(۸): ۶۷۲ تا ۶۸۰

مقدمه

انتظارات از اساتید دانشگاه به سرعت نسبت به گذشته در حال تغییر است و آنان برای ایفای نقش معلمی نیاز به کسب توانایی‌ها و شایستگی‌ها بیش‌تری دارند و به عنوان مجریان آموزشی در راس بهبود کیفیت آموزش قرار دارند. یکی از راهبردهای مؤثر و سریع در ارتقای کیفیت نظام آموزش عالی، جذب، آموزش و تربیت اساتیدی شایسته و توانمند می‌باشد(۱و۲).

اساتید دانشگاه مسؤولیت‌ها و نقش‌های کلیدی را در خلق و ایجاد اتمسفر یادگیری – تدریس برعهده دارند، مروری بر متون نشان‌دهنده نقش‌های گسترده و وسیع آنان است. تعدادی از این نقش‌ها عبارتند از: برقراری روابط خوب با دانشجویان، تسهیل نمودن یادگیری، مدیریت مؤثر کلاس و راهنما بودن، که این موارد تنها به عنوان یک بعد از نقش معلمی اساتید بیان می‌شود. همچنین در برخی از مقالات به سایر نقش‌های اساتید شامل مدیر، شروع‌کننده، تسهیل‌گر، کمک‌کننده، همیار، و در نهایت مربی اشاره می‌شود. به طور کلی، برای اساتید دانشگاه،

* **نویسنده مسؤول:** دکتر حسین محمودی (استادیار)، دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران. h.mahmoudi@bmsu.ac.ir

دکتر مرتضی خاقانی‌زاده (استادیار) مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران. (khaghanizade@bmsu.ac.ir)

امیراحمد جواهر، دانشجوی کارشناس ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران.. (javaheramir@gmail.com)؛ مرتضی کاملی، دانشجوی کارشناس ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران. (mkm8438@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۲/۱۵، تاریخ اصلاحیه: ۹۲/۶/۲۰، تاریخ پذیرش: ۹۲/۶/۲

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

دو نقش یا دو وظیفه منظور گردیده است؛ نخستین وظیفه آنان، مسؤولیتی است که در برابر فرهنگ جامعه خود بر عهده گرفته‌اند و دومین وظیفه، مسؤولیتی است که در قبال دانشجویان پذیرفته‌اند. این دو وظیفه اغلب همزمان با یکدیگر انجام می‌گیرد(۱تا٦). اساتید خوب، در تضمین موفقیت و پیشرفت شاگردان خود، وظیفه مهمی بر عهده دارند و قبل از هر شرطی لازم است دو پیش‌نیاز زیر را دارا باشند: یکی علاقه به معلمی و دوم توانایی ایجاد علاقه در شاگردان(٥و٦).

معلمی، کاری بسیار ظریف و حساس است و هر کسی که سواد یا معلوماتی در زمینه خاصی کسب کرده است، نمی‌تواند معلم موفقی باشد. پس معلم شایسته، فرد واجد شرایطی است که در حوزه تربیتی فعالیت کرده و می‌خواهد در کار تدریس، موفقیت به دست آورد(۷). رفتار و عملکرد اساتید در محیط آموزشی مورد قضاوت گروه‌های مختلفی قرار می‌گیرد. در این میان دانشجویان به دلیل حضور مستقیم در موقعیت آموزشی ارتباطی نزدیک‌تر از سایر قضاوت کنندگان دارند و نوع نگرش آنها در مورد ویژگی‌های یک استاد مطلوب می‌تواند تأثیر زیادی در فرآیند یادگیری داشته باشد(۸و۹).

بسیاری از دانشگاه‌ها برای پیشبرد برنامه‌های آموزشی خود، از نظرات دانشجویان که مصرف‌کنندگان اصلی این برنامه‌ها هستند، استفاده کرده و با ارزشیابی برنامه‌های درسی و استادان، کیفیت آموزش را بالا برده‌اند(٦و۹تا۱۰). مطالعات متعددی به صورت کمی دیدگاه دانشجویان را در خصوص عملکرد آموزشی اساتید بررسی کرده‌اند و با کمک اعداد و ارقام ویژگی‌هایی استاد مطلوب را برشمرده‌اند(٥و٦و۸و۹). اما ویژگی‌های مطلوب معلمی با عواملی چون ارزش‌ها، نگرش‌ها، تجربیات و ادراک دانشجویان پیوندی ناگسستنی دارد و این مفاهیم به راحتی با ابزارهای کمی قابل اندازه‌گیری و تبیین نیستند، بنابراین روش کیفی می‌تواند در درک ویژگی‌های مطلوب معلمی کمک‌کننده باشد. بدین منظور مطالعه‌ای کیفی با هدف تبیین ویژگی‌های استاد مطلوب طراحی گردید.

روش‌ها

این پژوهش یک مطالعه با رویکرد کیفی است که با روش تحلیل محتوای کیفی (Qualitative Content Analysis) در سال ۱۳۹۱ انجام شد. جامعه مورد مطالعه دانشجویان یکی از دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران بود. معیار ورود به مطالعه شامل تمایل به شرکت در تحقیق و دانشجو بودن در یکی از رشته‌های علوم پزشکی در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دوره پزشکی عمومی بود. نمونه با روش مبتنی بر هدف انتخاب شد. در این روش، نمونه‌گیری بر اساس معیارهای ورود به مطالعه انجام می‌شود و به صورت تدریجی تا رسیدن داده‌ها به اشباع ادامه می‌یابد(۱۱). داده‌ها از طریق «مصاحبه‌های انفرادی نیمه ساختارمند» با مشارکت‌کنندگان به دست آمد. در ابتدای مصاحبه یک سؤال کلی و باز مطرح شد. نمونه سؤال راهنما برای مصاحبه شامل موارد زیر بود: «تجارب مثبتی یا منفی که در ارتباط با اساتیدتان داشته اید را بیان کنید؟ نقاط قوت و ضعف اساتید را در چه زمینه‌هایی دیده‌اید؟». در ادامه با توجه به پاسخ مشارکت‌کنندگان سؤالات ادامه می‌یافت. در خلال مصاحبه از سؤالات کاوشی از قبیل «مثال بزنید، می‌توانید بیش‌تر شرح دهید، آیا منظورتان این است که...؟ خوب شما چه فکری کردید؟ چه احساسی به شما دست داد؟ و یا چکار کردید؟» استفاده شد.

در شروع مصاحبه، مشارکت‌کنندگان با هدف مطالعه آشنا شده و رضایت شفاهی برای ضبط صدا اخذ می‌شد. پس از انجام مصاحبه، متن گفت و گوها از روی نوار، نوشته و چندین بار مرور می‌شد. همزمان با جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل انجام می‌شد بدین گونه که، متن مصاحبه‌های تایپ شده به نرم‌افزار مکس کیو دی‌ای (MAXQDA) انتقال یافت و کُدگذاری داده‌ها با استفاده از این نرم‌افزار انجام شد و سپس مصاحبه بعدی انجام

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

می‌گرفت. بعد از انجام پانزده مصاحبه، به دلیل اشباع داده‌ها و عدم استخراج کد جدید، جمع‌آوری داده‌ها خاتمه یافت. مدت جلسات مصاحبه بین ٤٥ تا ٦٠ دقیقه بود.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از رویکرد تحلیل محتوای کیفی با بهره‌گیری از روش مایرینگ (Mayring) استفاده شد. این رویکرد به پیش‌زمینه نظری خاصی محدود نیست. عمدتاً برای تحلیل دیدگاه‌های شخصی که از طریق مصاحبه گردآوری شده‌اند، مورد استفاده قرار می‌گیرد(١٢). برای تحلیل داده‌ها مطابق رویکرد مایرینگ، هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها، گزاره‌هایی که معنادار و در ارتباط با سؤال پژوهش بودند کدگذاری می‌شدند (تلخیص اول). بعد از مرحله کُدگذاری اولیه، داده‌ها سازمان‌دهی شدند، بدین نحو که کدهای مشابه دسته‌بندی و خلاصه شدند و در طبقات مشخصی قرار گرفتند (تلخیص دوم). در نهایت طبقات حاصل از مرحله قبلی بر اساس تشابه، دسته‌بندی شدند، این طبقات چندین بار مرور و طبقات مشابه در یکدیگر ادغام شدند و با کنار هم گذاشتن طبقات در عباراتی قابل تعمیم، درون‌مایه‌ها (Theme) به دست آمد (تلخیص سوم). بدین معنا که داده‌ها در سطح انتزاعی‌تری تلخیص شدند.

برای صحت و استحکام داده‌ها، چهار معیار اعتبار (Credibility)، تأییدپذیری (Confirmability)، قابلیت اعتماد (Dependability) و قابلیت انتقال (Transferability) مدنظر قرار گرفت(١١). اعتبار داده‌ها با تایید صحت عبارات بیان شده توسط مشارکت‌کنندگان و تخصیص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها، حسن ارتباط با آنها و انجام مصاحبه در مکان‌های انتخاب شده توسط مشارکت‌کنندگان میسر شد. تأییدپذیری نتایج از طریق ارسال متن مصاحبه‌ها به همراه کدها و طبقات حاصل شده برای چند ناظر و بازنگری آنان در جریان تجزیه و تحلیل حاصل شد. قابلیت اعتماد یا ثبات داده‌ها با پیاده کردن مصاحبه‌ها در اسرع وقت و فراهم نمودن موقعیت مشابه برای کلیه مشارکت‌کنندگان فراهم گردید و متن مصاحبه‌ها، کدها و طبقات استخراج شده به تأیید تعدادی از مشارکت‌کنندگان رسید. در خصوص قابلیت انتقال از تکنیک نمونه‌گیری با حداکثر تنوع استفاده شد.

جهت رعایت نکات اخلاقی، قبل از جمع‌آوری داده‌ها، اهداف تحقیق به شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و پس از کسب موافقت آنها نسبت به ضبط مصاحبه اقدام می‌شد. همچنین آزادی مشارکت‌کنندگان برای شرکت در تحقیق یا خروج از آن، محرمانه بودن اطلاعات و حفظ آنها در محل امن، رعایت گردید.

نتایج

١٥ نفر در مصاحبه شرکت کردند که ٦ نفر زن و ٩ نفر مرد بودند، از دانشکده پزشکی٨ نفر، دانشکده پرستاری ٥ نفر و دانشکده بهداشت ٢ نفر شرکت کردند. ٥ نفر دانشجوی پزشکی، ٦ نفر در مقطع کارشناسی ارشد و ٤ نفر کارشناسی بودند.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، منجر به استخراج دو درون‌مایه گردید که شامل: ١-رفتار و اخلاق معلم ٢- آموزش جذاب بود. هر کدام از این درون‌مایه‌ها، شامل چندین طبقه اصلی و فرعی است که هر یک جنبه‌ای خاص از تجارب دانشجویان از اساتیدشان را توصیف می‌کند (جدول ١). در اینجا به گزیده‌ای از متن مصاحبه‌ها که منجر به استخراج درون‌مایه ها گردید، اشاره می‌شود.

رفتار و اخلاق معلم

این درون‌مایه بیانگر اهمیت کیفیت رفتارهای اخلاقی و ارتباطی اساتید در موفقیت آنان در ایفای نقش معلمی است. این درون مایه مشتمل بر زیر طبقات مهارت‌های ارتباطی و صلاحیت‌های اخلاقی است. در خصوص مهارت‌های ارتباطی، تجارب مشارکت‌کنندگان حاکی است که اساتیدی که با دانشجویان ارتباط مؤثر برقرار می‌کنند تأثیرات مثبتی بر روی آنان می‌گذارد و در مقابل رفتارهای غیرحرفه‌ای برخی از اساتید تأثیرات

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

ناخوشایندی را بر روی دانشجویان بر جای می‌گذارد.

در خصوص تأثیرات کیفیت رفتارهای اساتید بر روی دانشجویان شرکت‌کننده‌ای از دانشکده پرستاری اظهار نموده است: «*...وقتی استادم می‌گفت همکاران من هستید شما، حس فوق‌العاده‌ای بهم دست می‌داد که البته فقط برای من نبود، برای بقیه دوستان هم همین حس بود. نسبت به چند تا از اساتید حس فرزند به پدر را داشتم فوق‌العاده برایم عزیز بودند (دانشجوی ۷)*».

مشارکت‌کننده‌ای نیز از دانشکده پزشکی اظهار نمود: «*برخی از اساتید ما که نمی‌توانم اسمشون را بگم..... رفتارهای نامناسب با دانشجویان دارند و برخی از آنها مغرورانه با دانشجویان برخورد می‌کنند و دانشجویان را نادیده می‌گیرند و حتی گاهی با تندی با دانشجویانی که به لحاظ علمی ضعیف هستند برخورد می‌کنند. معمولاً اساتیدی که ترس و دلهره در دانشجویان ایجاد می‌کنند مطلوب نیستند و من همیشه به عنوان یک آیتم منفی در ذهنم یاد می‌کنم. این اساتید بیش از اندازه دانشجویان را تحقیر می‌کنند و ترس در آنها ایجاد می‌کنند(دانشجوی٤)*».

یکی از نکات مهمی که مشارکت‌کنندگان به آن اذعان کردند، تأثیرپذیری از رفتارهای اخلاقی اساتیدشان بوده است. مشارکت‌کننده‌ای از دانشکده پزشکی در این زمینه اظهار نموده است: «*... یکی دیگر از اساتید زمانی که درحال ویزیت بود یکی از بیماران را که باید عمل جراحی خاصی برای ایشان انجام می‌شد و از مشکل مالی و نداشتن بیمه با استاد صحبت کرد استاد هزینه عمل جراحی ایشان را تقبل کرد که در این دوره و زمانه که همه دنبال پول هستند واقعاً بعید به نظر می‌رسید و من همانجا با خودم عهد کردم که این رفتار استاد را در زندگی‌ام سر لوحه قرار دهم(دانشجوی۱)*».

در خصوص اهمیت رفتارهای اخلاقی اساتید مشارکت‌کننده دیگری از دانشکده پزشکی اظهار نموده است: «*آقای دکتر.... که نه تنها بنده بلکه تمام دانشجویان دانشگاه که با ایشان برخورد داشته‌اند از کل دوره با ایشان به عنوان لحظات خوب دوران تحصیل یاد می‌کنند. زیرا به همه دانشجویان احترام می‌گذاشت و اجازه میداد دانشجویان در مباحث تخصصی اظهار نظر بکنند. همچنین خانم دکتر.....از نظر اخلاق و علم در دانشگاه بی‌نظیرند و آنچه بیشتر از همه در مورد ایشان جلب توجه می‌کند فروتنی و تواضع ایشان است. شاید در هیأت‌علمی گروه‌های مختلف این اساتید از نظر تعداد کم باشند ولی حضورشان بسیار پر رنگ است و موجب دلگرمی دانشجو هستند(دانشجوی۲)*».

جدول ۱: درون مایه‌ها و زیر طبقات تجارب دانشجویان از اساتیدشان

درون‌مایه	زیرطبقات	کدهای منتخب
رفتار و اخلاق معلم	مهارت‌های ارتباطی	رفتار احترام‌آمیز، همدلی با بیماران و دانشجویان، چهره شاداب در ارتباطات، توانایی گوش دادن، حمایت و پشتیبانی از دانشجو، ارتباط نزدیک با دانشجو، انتقاد پذیری، عدم تبعیض بین دانشجویان، ظاهر مناسب.
	صلاحیت‌های اخلاقی	تواضع و فروتنی، رفتار کریمانه، نگاه پاک، وجدان کاری، صبور بودن، مهربان بودن، خوشرویی، صادق بودن، وقت شناسی، صداقت، مادی نبودن، خودمحور نبودن، عدم سوء استفاده از دانشجو.
آموزش جذاب	مهارت‌های تدریس	تدریس مشارکتی؛ عدم وابستگی به اسلاید، روش مباحثه‌ای، استفاده از روش‌های نوین تدریس، سازماندهی مطالب، استفاده از کیس، تدریس کاربردی، برانگیختن دانشجویان، پاسخ‌گویی به سؤالات دانشجویان.
	توانایی‌های تخصصی	پربار بودن از نظر علمی، با تجربه بودن، به روز بودن، تسلط بر درس، دادن بازخورد علمی، تمایل به رشد علمی، داشتن اعتماد به نفس، توانایی در کلاس داری، علاقه به معلمی، توانایی راهنمایی دانشجو، وقت گذاشتن برای آموزش، دانشجو محور بودن.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

آموزش جذاب

این درون مایه بیانگر ویژگی‌های مهمی است که موفقیت اساتید را در آموزش مؤثر تضمین می‌کند. این درون مایه مشتمل بر زیر طبقات مهارت‌های تدریس و توانایی‌های تخصصی است. تدریس مؤثر و کارآمد و مهارت‌های تفهیم مطالب علمی از مهم‌ترین تجارب مشارکت‌کنندگان در زیر طبقه مهارت‌های تدریس محسوب می‌شود. مشارکت‌کننده‌ای از دانشکده پرستاری در این خصوص اظهار می‌کند: «*...بعضی از اساتید متأسفانه سخنرانی صرف دارند روی صندلی می‌نشینند و با لیزر پاورپوینت ارائه می‌کنند و نصف دانشجویان توجه به درس ندارند بعضی از آنها سر کلاس خواب می‌روند (دانشجوی۸)*».

دانشجویی از دانشکده پزشکی در خصوص توانایی برخی از اساتید در تفهیم مطالب علمی اظهار می‌کند: «*... و در مقابل بعضی از آنها بیماری‌هارا با case هایی مثال می‌زدند که مطلب را کاملاً قابل فهم می‌کند و در ذهن می‌گنجد. داریم اساتیدی که علم آنها فقط در پاورپوینت‌هایی نبود که تهیه می‌کردند و واقعاً به موضوع درس احاطه داشتند (دانشجوی ۱۱)*».

مهم‌ترین مشخصه زیرطبقه توانایی‌های تخصصی، عبارت بودند از: مهارت معلمی و توان علمی. شرکت کنندگان، مهم‌ترین شاخصه‌های مهارت معلمی را برخورداری از اعتماد به نفس معلمی، علاقه به معلمی، توانایی در کلاس‌داری، توانایی در راهنمایی دانشجو، وقت گذاشتن برای آموزش، و یادگیری محور بودن می‌دانند. مشارکت‌کننده‌ای از دانشکده بهداشت اظهار می‌کند:

«*...یکی از اساتید.... خیلی خشک بودند دو ساعت تدریس پشت سر هم بدون مکث دارند.... تقریباً بعد از نیم ساعت سر کلاس ما کارایی مان پایین می‌آمد چیزی متوجه نمی‌شدیم(دانشجوی۸)*».

در همین راستا دانشجویی از دانشکده پزشکی اظهار نموده است: «*...متأسفانه اتفاقی که افتاده نمره محور بودن برخی از اساتید است واسه همین استاد درسشو می‌دهد حالا کاری نداره که دانشجو می‌فهمد یا نه، درسشو می‌دهد و می‌ره و یک امتحانی گرفته می‌شه و دانشجو برای آن درس یک هفته وقت بگذارد نمره می‌گیرد و درس پاس شد و دانشجو دغدغه‌ای ندارد. همین مطالب، عمقی به دانشجو منتقل نمی‌شود (دانشجوی۸)*».

مشارکت‌کنندگان بر توان علمی اساتید تأکید زیادی داشتند و پربار بودن از نظر علمی, با تجربه بودن، به روز بودن، تسلط بر درس، دادن بازخورد علمی، تمایل به رشد علمی را مهم‌ترین شاخص‌های توان علمی اساتید می‌دانستند، مشارکت‌کننده‌ای از دانشکده پزشکی در این خصوص اظهار نموده است:

«*... بعضی از استادها خیلی باسواد و پر انرژی هستند از منابع مختلف استفاده می‌کنند، بار علمی کلاس خیلی بالا است و به روز هستند در مقابل برخی از اساتید که به درسشون تسلط ندارن حرف‌های بیهوده می‌زنند و به مسائل حاشیه‌ای می‌پردازند و بعد هم سؤالات امتحانش بی‌معنی است و آخر سر هم معلوم نیست چه طور نمره می‌دهند (دانشجوی)۹*».

در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای از دانشکده پرستاری اظهار نمود: «*...برخی از اساتید ما بار علمی چندانی ندارند به سؤالات دانشجویان نمی‌توانند پاسخ دهند، یک حالت بی تفاوتی به دانشجو و یادگیری دانشجو دارند. جالب اینجاست این گونه اساتید در ارزشیابی‌ها از دانشجویان ضعیف نمرات بالایی می‌گیرند چون این استادها کاری به کارشون ندارند(دانشجوی ١٤)*».

بحث

این مطالعه با هدف تبیین ویژگی‌های استاد مطلوب طراحی گردید. در کل نتایج این مطالعه با نتایج پژوهش‌های مشابه همخوانی دارد و در همه این مطالعات بر رفتار و اخلاق معلم و تعامل اثربخش با دانشجویان

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

تأکید شده است(۵و۶و۸و۹).

اولین یافته این مطالعه مهارت‌های ارتباطی اساتید با دانشجویان و توانایی آنان در برقرای تعامل اثربخش است. در همین راستا نتایج مطالعه اشرف و همکاران نیز حاکی از آن است که رفتارهای مناسب بین فردی اساتید با دانشجویان منجر به ایجاد واکنش مثبت در دانشجو می‌گردد و مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر ارزیابی مثبت استاد از دیدگاه دانشجویان است(۱۳). عطارها و همکاران در بررسی مهارت‌های ارتباطی اعضای هیأت‌علمی دانشگاه علوم پزشکی اراک در فرآیند آموزش به این نتیجه رسیده است که برگزاری برنامه‌ها و کارگاه‌های آموزشی در ارتقای مهارت‌های ارتباطی اساتید با دانشجویان به طور معناداری مؤثر است(۱۴).

نتایج مطالعه ترابی و همکاران در بررسی عوامل مؤثر در برقراری ارتباط استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز به این نتیجه رسیده‌اند که از دیدگاه دانشجویان "شخصیت فردی استاد" دارای اهمیت بیش‌تری در برقراری ارتباط مؤثر آنها با اساتیدشان است و عامل اخلاق و تواضع استاد، صمیمیت استاد بیش‌ترین تأثیر را از دیدگاه دانشجویان دارد(۱۵).

بررسی نقشه مفهومی معلمین آینده در خصوص نقش‌های معلمی حاکی از آن است که مفاهیم مشترکی همانند الگو بودن، راهنما بودن و دوست بودن مورد توافق مشارکت‌کنندگان بوده است(۳).

با استناد به نتایج این مطالعه لازمه موفقیت اساتید در امر آموزش برخورداری از مهارت‌های ارتباطی اثربخش است، لذا برگزاری کارگاه‌های توانمندسازی مهارت‌های ارتباطی به صورت مدون و منسجم برای اعضای هیات علمی از پیشنهادهای این مطالعه است

دومین نتیجه مهم این مطالعه، رعایت اخلاق معلمی است. در تحقیق مشابهی توسط قدیمی که در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک" انجام شده است، نتایج حاکی از آن است که ۶۸/۵ درصد دانشجویان "اخلاق استاد" را یکی از عوامل مهم در تمایل آنان در برقراری ارتباط با استاد دانسته‌اند و تأکید شده است از بین عوامل مختلف مؤثر در ارتباط دانشجو با استاد، عامل "اخلاق و تواضع استاد" و نیز "صمیمیت استاد" بیش‌ترین امتیاز و تأثیر را از دیدگاه دانشجویان داشت(۸). همچنین حمایت عاطفی اساتید از دانشجویان، اثربخش‌ترین کار برای بهبود تدریس و یادگیری آنان شمرده شده‌است(۱۶).

با توجه به اهمیت نقش اخلاق اساتید در موفقیت حرفه‌ای آنان، پیشنهاد می‌گردد علاوه بر برگزاری کارگاه‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای و پرورش روحیه معنوی اساتید، به جذب اعضای هیات علمی که از نظر اخلاقی سرآمد هستند، توجه جدی شود.

سومین یافته مهم این مطالعه، مهارت‌های آموزش جذاب است. موفقیت اساتید در تفهیم مطالب به دانشجویان منوط به فراهم نمودن شرایط جذاب برای یادگیری است و عواملی که این شرایط را فراهم می‌کنند شامل مهارت‌های تدریس و توانایی‌های تخصصی است. در مطالعه قربانی و همکاران دیدگاه دانشجویان پرستاری و پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی سمنان در خصوص ویژگی‌های یک استاد خوب بررسی شده و در نتایج مشابهی، مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد خوب، تسلط بر درس مورد تدریس، شیوایی بیان، نحوه سامان‌دهی و تنظیم درس اعلام شده است(۹). در مطالعه موسوی و جوادی نیز بر مهارت‌های تدریس اساتید تأکید شده است و نتایج آن مطالعه حاکی از آن است که توانایی علمی و مهارت‌های تدریس اساتید از عوامل مؤثر در یادگیری دانشجویان است(۱۰). شیخ و کوجا در یک مطالعه مروری نقش معلمان را در فراهم نمودن محیط یادگیری شخصی بررسی نمودند یافته‌های ایشان بر نقش مهم و حیاتی معلم در طراحی فعالیت‌های یادگیری تأکید دارد. همچنین نشان‌می‌دهد که شایستگی‌ها و صلاحیت‌های مورد نیاز معلم نه تنها به دانش و خلاقیت او بلکه به

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

توانایی و مهارتش برای برنامه‌ریزی محیط یادگیری شخصی برای یادگیرندگان بستگی دارد(۱).

براساس یافته‌های مطالعه حاضر، انجام اقداماتی برای به روز نگه داشتن اساتید و توانمند کردن آنها از نظر علمی (مثلا برگزاری ژورنال کلاب در گروه‌های آموزشی)، و همچنین برگزاری کارگاه‌های روش‌های تدریس نوین احتمالا می‌تواند به اساتید کمک کند که تدریس اثربخشی داشته باشند.

نتیجه‌گیری

شایستگی‌ها و صلاحیت‌های مورد نیاز اساتید علاوه بر دانش و مهارت‌های تخصصی آنها، به توانایی و مهارت‌های ایشان در تعامل با دانشجویان بستگی دارد. برخورداری معلم از مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های تدریس، دانش و مهارت‌های تخصصی و صلاحیت‌های اخلاقی موجب تعامل اثربخش وی با یادگیرندگان می‌شود و به طور کلی کلید موفقیت معلم؛ به رفتار و اخلاق معلم و آموزش جذاب او خلاصه می‌شود.

قدردانی

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند از کلیه مشارکت‌کنندگان در این مطالعه تشکر نمایند.

منابع

1. Shaikh ZA, Khoja SA. Role of Teacher in Personal Learning Environments. Digital Education Review. 2012; 21: 23-32.
2. Leithwood K, Patten S, Jantzi D. Testing a conception of how school leadership influences student learning. Educational Administration Quarterly. 2010; 46(5): 671-706.
3. Çakmak M. An examination of concept maps created by prospective teachers on teacher roles. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2010; 2(2): 2464-8.
4. Espeland K, Shanta L. Empowering versus enabling in academia. Journal of Nursing Education. 2001; 40(8): 342-46.
5. Sutkin G, Wagner E, Harris I, Schiffer R. What makes a good clinical teacher in medicine? A review of the literature. Acad Med. 2008; 83(5): 452-66.
6. Abedine S, Kamalzadeh H, Abedini S, Aghamolae T. [Perspectives of medical students regarding criteria for a good university professor, Bandar Abbas, Iran]. hormozgan Medical Journal.2010; 14(3): 241-5. [Persian]
7. Parsa M. [Educational Psychology].Tehran: sokhan ;1996: 18-28. [Persian]
8. Ghadami A, Salehi B, Sajadi S, Naji H. [Students' Points of View Regarding Effective Factors in Establishing Communication between Students and Faculty Members]. Iranian Journal of Medical Education. 2007; 7(1): 149-154 [Persian]
9. Ghorbani R,Haji aghajanei S, Heydari far M, Shams Abadi M. [Viewpoints of nursing and para-medical students about the Features of a good university lecturer]. Journal of Semnan University of Medical Sciences.2009; 10(2): 77-83. [Persian]
10. Mousavi SH, Javadi R. [Effective factors in optimizing learning from the viewpoints of the nonclinical medical academics of Bandar Abbas medical faculty]. hormozgan Medical Journal.2011; 15(2): 120-127. [Persian]
11. Streubert HJ, Carpenter DR. Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative.5 th ed. New York: Lippincott Williams & Wilkins; 2011.
12. Mayring P. Qualitative content analysis .Forum:Qualitative Social Research. 2000;1(2): 266-9.
13. Ashraf H, Sabri MR, Hagh Panah S.[determination of most important factors affecting assessment of Teacher in view of Students]. Iranian Journal of Medical Education. 2002; 8:14-15. [Persian]
14. Attarha M, Shamsi M, Akbari Torkestani N.[Faculty Members' Communication Skills in Educational Process in Arak University of Medical Sciences]. Iranian Journal of Medical Education. 2012; 12(9): 676-685. [Persian]
15. Torabipour A, Zahiri M. Study on Influencing Factors Relationship between Teacher and Student in

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

View of Students of Ahvaz University of Medical Sciences. Jundishapur Scientific Medical Journal. 2012; 11(5): 549_557.
16. Johnson PE, Chrispeels JH. Linking the central office and its schools for reform. Educational Administration Quarterly. 2010; 46(5): 738-75.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

The Key of Successful Teaching from Students' Perspective: A Qualitative Study

Morteza Khaghanizade[1], Hosein Mahmoudi[2], Amir Ahmad Jahvaher[3], Morteza Kameli[4]

Abstract

Introduction: *Faculties' behavior and performance in educational settings will be judged by different groups. Due to their direct exposure to the teacher, students' judgment is counted more significantly and their experiences could be employed in order to improve faculties' teaching performance. The aim of this study is to explain the characteristics of a desirable teacher from the viewpoints of students.*
Methods: *This qualitative study was performed on 15 students of a Medical University in Tehran who were selected through purposeful sampling. Data was collected through semi-structured interviews. Qualitative content analysis was used to analyze data.*
Results: *Two fundamental themes, including teacher's behavior attractive learning, were emerged from analysis of the declarations of participants about their teachers' performance. Each theme includes several categories and subthemes and any of these describes a specific aspect of students' experience of teachers' performance.*
Conclusion: *Based on the experiences of participants, teaching competencies and qualifications of teachers not only depends on their knowledge and professional skills, but also depends on their capabilities in effective interaction with students. In fact, observing ethics in communication with students and attractive course presentations are keys to successful teaching.*

Keywords: Teacher, Student, Teaching Ethics, Evaluation, Qualitative Study, Content Analysis.

Addresses:
[1] Assistant Professor, Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: khaghanizade@bmsu.ac.ir
[2] (✉) Assistant Professor, School of Nursing, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: h.mahmoudi@bmsu.ac.ir
[3] MSc Student of Nursing, School of Nursing, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: javaheramir@gmail.com
[4] MSc Student of Nursing, School of Nursing, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: mkm8438@gmail.com

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]